

Književnost

Foley John Miles, *The ritual nature of traditional oral poetry: Metrics, music and matter in the Anglo-Saxon, Homeric Greek and Serbo-Croatian poetries*, Massachusetts, 1974.

Pedagogija

Sterdjevich Boryanka Arandjelovich, *The influence of historical events and social agents on the development of Serbian education*, Arizona 1973.

Miroslava Despot

ÖSTERREICHISCHE OSTHEFTE, 1—4, Beč 1974.

Fizionomiju nekog časopisa određuje, uz ostalo, bitno i ustaljeno praćenje drugdje objavljenih naučnih priloga. Stoga, kad se danas prikazivač tih Austrijskih svezaka ponovo prihvaća tog posla, čini to već kao obavezu prema redovitim čitaocima *Časopisa za suvremenu povijest*. U isti mah ta ustaljenost fizionomije oslobađa ga uvodnih informativnih napomena, te opravdava direktno suočavanje sa sadržajem:

Austrijanci su se (uglavnom Bečani) uz suradnju Poljaka, Nijemaca, jednog Kanadanina (sa sveučilišta Charlottetown), jednog Amerikanca (sa sveučilišta Kansas), te jednog Makedonca (sa Ekonomskog instituta u Skopju) pozabavili prvenstveno historijskim, zatim ekonomskim, jezičnim, književnim i bankarskim problemima ovog dijela Evrope.

Među historijskim temama govori se o vojvodi Putniku, komandantu srpske vojske u prvome svjetskom ratu, pod naslovom »Afera Putnik« (III, 238—244). Autor, H. Haselsteiner, historičar-asistent Bečkog sveučilišta, potrudio se da dokaže kako je Franjo Josip zahtijevao da se vojvoda Putnik oslobodi internacije u Budimpešti. Putnik se, naime, već uoči izbijanja prvoga svjetskog rata vraćao s liječenja iz Austrije pa su ga Mađari na proputovanju internirali po nalogu ministra vanjskih poslova Bertholda s namjerom da ga zadrže kao vojnog zarobljenika ako Srbija negativno odgovori na već predanu austrijsku notu. Autor tumači gledište vodećih političkih i vojnih ličnosti Monarhije (Tisze, ministra rata Krobotina i drugih), prema tome diplomatskom i vojnom potezu, tj. prema njegovoj pravnoj ispravnosti ili neispravnosti, da bi dokazao časno držanje vladara Monarhije. Prateći događaj (na temelju arhivskog materijala, a i literature) tako reći iz sata u sat (npr. izmjene šifriranih brzojava 25. i 26. jula 1914) autor nas u jednoj bilješci upoznaje i s pismenim komentarom sudionika toga događaja, Hoyosa, savjetnika austrijske ambasade. On je u predstavi upućenoj carevom kabinetu rekao da je ta internacija »nekorektna sa stanovišta prava naroda, te bi u stranom svijetu ostavila vrlo loš utisak« (III, 244). Čini se, dakle, da je na definitivni stav Austro-Ugarske prema vojvodi Putniku utjecalo i svjetsko mišljenje.

A. Suppan, također asistent Bečkog sveučilišta, komentirao je prijedloge zakona na temelju kojih se u *aneksionalnoj krizi trebalo provesti izvanredno stanje u Hrvatskoj i Slavoniji* koje bi, u slučaju rata, olakšalo provođenje mobilizacije (*»Ausnahmeszustand in Erwägung«, III, 254—268*). Riječ je, naime, o tekstu bana Raucha podnesenom kralju, odgovoru vladara, te daljnjoj sudbini toga nacrt: s obzirom na to da je aneksiona kriza riješena diplomatskim putem, tekst se u miru i tajno revidirao sve do godine 1912, kad je završen pod naslovom »Upute za izvanredne mjere u slučaju rata«. Primjena tih uputa dovela bi do »neograničene vojne i policijske vlasti u zemlji«, a to im je bila i karakteristika. Baš s tog stanovišta autor se na kraju osvrnuo na Cuvajev komesarijat. Uvodni dio toga priloga, koji daje historijski okvir prije aneksije, poziva se u bilješkama uglavnom na naše historičare. U istom svesku (III, 280—328) profesor K. Wessely, pravnik i politolog, dao je vrlo koristan prilog pod naslovom »Suplementarna bibliografija o austrijskoj Vojnoj krajini«. To je primjer sistematski prezentirane iscrpne bibliografije, kojoj prethodi uvod od nekoliko kraćih dijelova (Dosadašnji bibliografski predradovi; Primjena naslova; Prosudivanje problematike o Vojnoj krajini; Glavna središta za istraživanje Vojne krajine; Literatura na njemačkom jeziku; Svrha suplementarne bibliografije). Sama bibliografija raspoređena je po karakteru (publicirani izvori i građa) i sadržaju (Povijest pokrajina koje su sačinjavale Vojnu krajinu; Razvoj 'Vojne krajine' kao institucije; Ukidanje Vojne krajine; Zemljopis Vojne krajine; Ekonomska i socijalna historija Vojne krajine; Putopisi i memoari, te Varia). Svako od tih poglavlja opet se dijeli u potpoglavlja, a najopširnije je ono pod naslovom »Ekonomska i socijalna historija« u što je, npr., uključeno školstvo i zdravstvo. W. Lukan, cand. phil., opširnije je izvjestio o »Kardeljevoj koncepciji razvoja nacionalnog pitanja kod Slovenaca« što je nastavak teksta publiciranog u istim svescima god. 1973. D. Zografski dao je prilog iz novije makedonske historije pod naslovom »Goce Delčev i makedonski oslobodilački pokret« (III, 329—342), u kojem je istakao ideološko i taktičko značenje toga rano umrlog revolucionara u oslobodilačkoj borbi makedonskog naroda.

Krećući se još uvijek u okviru historijskih tema, spominjemo ove: »Beč i istočna Europa poslije Anschlusa« (G. Botz, asistent, Linz, II, 113—122). U tom članku autor analizira ulogu bečkog gradonačelnika u nacionalsocijalističkoj vanjskoj politici godine 1938. O događajima u Mađarskoj zimi 1944/45. pisao je D. Korbulj (München) pod naslovom »Propast i novi početak u Mađarskoj« (I, 23—33). Tekst iznosi političku opredijeljenost Mađara (uz podatke u postocima) u vrijeme kad je Komunistička partija preuzela vodstvo, tumači skretanje ka »proletarizaciji«, da bi na kraju iznio ovo mišljenje: godina 1945. bila je prekretnica u mađarskoj historiji, jer su se ustaljeni društveni odnosi počeli preispitivati i mijenjati u smislu veće slobode i pravednosti. Međutim, tako postavljeni novi temelji nosili su u sebi u isti mah jedan »handicap« zbog toga što nisu nikli iz revolucije, nego ih je uspostavila »strana sila«.

Značaj, prethistoriju i perspektive izmjene *partijskih dokumenata u Sovjetskom Savezu god. 1973/74.* analizirala je A. v. Borcke (II, 162—179), suradnica Saveznog instituta za proučavanje istočnih i internacionalnih pitanja u Kölnu. Opširniji prilog razmatra »Sovjetski državni aparat god. 1973.« (pod istim naslovom) opisujući pojedine ličnosti i politički kurs toga aparata (autor Ch. Duevel, publicist iz Münchena, II, 137—161). Suvremenu temu, politiku »popuštanja« razmatrao je K. Marko, profesor historije Bečkog sveučilišta, pod naslovom

»Karusel natuknica«, karakterističnim za pristup i način pisanja, komentirajući naročito Sovjetski Savez (I, 1–12). M. Dobrosielski, direktor Instituta za inostrana pitanja u Varšavi, objašnjava u kraćem prilogu stav Poljske prema Mirovnoj konferenciji i Evropskoj zajednici (IV, 373–378).

Iz područja ekonomske historije jest prilog pod naslovom »Organizacijske promjene u privredi Narodne Republike Poljske« (IV, 408–413). To je zapravo predavanje B. Ficka iz Varšave, održano u Bečkom institutu za istočnu i jugoistočnu Evropu u decembru 1973. god.

Pravnohistorijsku temu tretira bečki asistent-historičar, H. Haselsteiner kad govori o »Pravu pasivnog otpora staleža u Ugarskoj« (II, 123–136), tj. o onom »ius resistendi« staleža prema vladaru, koji proizlazi iz jednog zakonskog člana godine 1545, a zapravo vuče korijen još od Zlatne bule, dakle iz XIII stoljeća. Bankovni sistem istočnih zemalja razmatrao je već spomenuti prof. K. Wessely, stručnjak za privredna pitanja pri Austrijskom institutu za istočnu i jugoistočnu Evropu, na primjeru Mađarske, davši uvodno historijat postanka i razvoja mađarske Narodne banke (I, 13–22). Neposredan povod za takvu temu, naglašava autor, jesu nastojanja da Beč postane financijskim centrom za poslove između Istoka i Zapada.

Ostalih sedam članaka različitog su sadržaja. U povodu 250-godišnjice Sovjetske akademije nauka, koju je osnovao Petar Veliki god. 1724, pisao je G. Neweklowsky, docent za slavistiku Bečkog sveučilišta (IV, 379–385). Studiju o poljskom nacionalnom katolicizmu, na temelju analize političkog stava crkvenih novina iz dijeceze Katowice, posljednje godine mira, tj. godine 1939, donosi IV svezak (386–407). Autor F. Golczewski naučni je suradnik Saveznog centra za političku izobrazbu u Kölnu.

Zanimljiv polemički prilog s područja slavistike, tj. slavističke semantike, dao je prof. J. Hamm, pod naslovom »Arealismus« (III, 233–237). O doprinosu gradačke slavistike izučavanju jugoistočne Evrope pisao je asistent iz Graza M. Trummer (III, 269–279). To je panoramski pregled od Slovenca Gregora Kreka, Miklošičeva đaka i prvog profesora slavistike na Sveučilištu u Grazu, pa do poznatog slavista prof. J. Matla i drugih još živih, među kojima se ističu imena S. Hafnera i Linde Aitzemüller-Sadnik, poznatih po radovima »Studien zur altserbischen dynastischen Historiographie, München 1964. (prvi), i »Südoeuropäische Rätselstudien« (druga). O poljskom dramskom piscu Tadeju Rittneru s prijelaza stoljeća pisao je O. J. Tauschinski (IV, 414–429), kao dvojezičnom piscu (njemački i poljski jezik), tj. netipičnom literarnom fenomenu s jedne, ali tipičnom izdanku kulturne klime stare Monarhije, s druge strane. Taj uvodni zaključak autor dokazuje činjenicama: Rittner, poljski Židov, živi u Beču, u vrijeme kad se u Poljskoj formira umjetnička grupa »Mlada Poljska«, (na čelu joj je slikar i pjesnik Stanislaw Wyspianski) koja se, pored sesije koju zastupa, oduševljava i poljskim nacionalnim osjećanjem. Rittnerova intimna ličnost kreće se prema tome između austrougarskog i zapravo srednjovjekovnog kulturnog centra i događaja u Poljskoj. Tako se, dakle, mogla izgraditi dvojezična stvaralačka ličnost, čija djela su izvođena i u Poljskoj i u Beču.

U trećem svesku publicirana je i komentirana jedna pjesma rumunjskog pjesnika Nauma Petrovicija, posvećena Metternichu. Riječ je o dokumentu nađenom u Bečkoj nacionalnoj biblioteci koji je izmakao dosadašnjim istraživanjima, pa je prema tome dopuna već publiciranim rumunjskim bibliografijama (pronalazač i autor je M. D. Peyfuss, III, 245–253).

Kao i obično, austrijski časopis i u godini 1974. informira o održanim simpozijima i kongresima (tako o susretu slavista i tečaju za strane slaviste u Dubrovniku i Zagrebu), te donosi oko 40 prikaza, tj. kraćih informacija o novim publikacijama knjiga, bibliografija, časopisa, i dr. među kojima su spomenuta izdanja Instituta za hrvatsku povijest Sveučilišta u Zagrebu (Šidak, Gross, Boban), slovenska bibliografija J. Bajeca »Slovenski časniki in časopisi. Bibliografski pregled od 1. januarja 1937. do osvoboditve 9. maja 1945«, Ljubljana 1973, i Bibliografiju Jugoslavije u izdanju vašingtonske Library of Congress god. 1974. Posebni popis s više od 50 naslova informira o prispjelim knjigama koje čekaju na prikaz. To je opsežna internacionalna lepeza djela, godišnjaka i spomenica objavljenih uglavnom god. 1974.

Branka Pribić